

E

S

S

A

Y

FEMI-KRIMIENS TI BUD¹

Af *Annetette Hejlsted*

Femi-krimi er en genrebetegnelse, der hyppigere og hyppigere dukker op i anmeldelser og omtaler af kvindelige forfatteres kriminalromaner. Som genre er femi-krimien et forholdsvist nyt fænomen. De første eksempler på genren dukker op i 1970'ernes USA. Marcia Müller (f. 1944) regnes ofte som opfinder af genren og hendes roman *Edwin of the Iron Shoes* fra 1977 som den første egentlige femi-krimi.

I 1980'erne blev femi-krimien importeret til Norden via Norge. Her lancerede Kim Småge i 1983 den feministiske actionhelt Hilke Thorhus i romanen *Nattdyk* og i 1992 den feministiske detektiv og politibetjent Anne-kin Halvorsen i novellen *Kvinnens lange arm*. I 1990'erne fik Kim Småge selskab af Anne Holt, hvis krimier om den lesbiske kriminalassistent Hanne Wilhelmsen blev en stor læser- og anmeldersucces.

Op igennem 1990'erne voksede femi-krimien og spredte sig til det øvrige Norden, først og fremmest Danmark med forfattere som Ditte Birkemose, Mette Winge, Birgitte Jørgov og Lis Wagner. Det helt store gennembrud fik genren med Liza Marklunds roman *Sprängaren* i 1998 og indtil videre fem bind om den kvindelige journalist og detektiv Anika Bengtzon. I Danmark var Grethelise Holms roman *Paranoia* i 2002 medvirkende til

at skærpe opmærksomheden for genren.

Femi-krimien er ikke blot en variant af krimien, men en genre der har sin egen holdning – den feministiske som sit udgangspunkt. Krimien rummer i kraft af detektivens trængen bag om fænomenerne og overfladen muligheden for at afsløre dybere strukturer af såvel psykologisk som samfundsmæssig art. Til forskel for kriminalromanen som helhed, der har en i princippet kønsneutral, men ofte mandlig tilgang til verden og de forbrydelser, den sætter i scene, har femi-krimien en feministisk, og det vil i praksis sige en idé om, at psykiske og samfundsmæssige strukturer altid er sammenvævet med vores måde at strukturere køn på.

I forhold til andre feministiske romanformer fx emancipationsromanen og bekendelsesromanen, der sætter det enkelte kvindelige individ og dets realiseringsmuligheder i centrum, fokuserer femi-krimien på strukturelle og samfundsmæssige uligheder baseret på kulturelle forestillinger om femininitet og maskulinitet. I forlængelse heraf ligger dens kritiske potentiale i, at den demonstrerer, hvordan konventionelle forestillinger om maskulinitet og femininitet fungerer som fundament for organiseringen af samfundet og det sociale liv i allerbredeste forstand.

Femi-krimien tillægger den kvindelige forfatter en privilegeret position. Ved at insistere på, at forfatteren biologisk set er en kvinde, etablerer femi-krimien en sammenhæng mel-

lem biologisk køn, kulturel position og indsigt, der kombineret med en feministisk holdning skaber et særligt blik for den rolle kønnet spiller for samfundets organisering og magtstrukturer af enhver art – fra de overordnede politiske til de allermest intime.

En femi-krimi er i sit fundament et spil om kønnenes positioner i kriminalfortællingens form. Præfikset femi- kan betyde to ting – feminin eller feministisk. Det første betegner alt det, der konventionelt forbindes med feminitet: En krop der er kendetegnet ved brede hofter, lange ben, små fødder store bryster, kusse, langt hår og smalle hænder. Et passivt begær der er rettet mod maskuline mænd; Prestigeløse kompetencer som omsorg for syge og svagelige, børn, gamle og kvinder, samt en veludviklet intuition og overdimensioneret indlevelsesevne; Mangelfuld paratviden og begrænset indsigt og viden om teknik, politik og økonomi; En fraværende, lav eller dårlig uddannelse. En samfundsmæssig status underordnet mænd – dårligere løn, mindre magt, mindre hæder, mindre anerkendelse. En mere eller mindre bevidst maskerade der er anlagt for at indfange mænd fx push-up bh, barberede ben, lange røde negle og højhælede sko, samt en altid væren tilrådighed for maskuline mænds begær efter sex og opvartning. Et formbart selv, der kontinuerligt tilpasser sig omgivelsernes ikke mindst mændenes behov, samt selvforståelse, der legitimerer den maskuline dominans og den egne underordning.

Femi i præfiksets anden betydning 'feministisk' betegner en kritisk optik på netop præfiksets første betydning 'feminin' og de konnotationer, der er knyttet til det. Feministisk angiver en optik, der anfægter, at den feminine krop er lig med de mandlige fantasmer om den. En optik der ser feminint begær som langt mere facetteret end en passiv hengiven til en viril og maskulin mand. En optik, der indfanger spændvidden i kvinders kompetencer og udstiller nedvurderingen af dem samtidig med, at den viser, hvordan kvinders underordnede samfundsmæssige status reproduceres; En optik, der synliggør, at den kvindelige maskerade er til for mænd og at den på en gang skjuler at kvinders selver er unikke, krystalliserbare og dynamiske samt, at kvinder forstår sig selv som aktive selvstændige individer med egne projekter. Feministisk betegner en optik, der afslører kvinders underordning i et hvert af livets forhold både som enkelt-individer og som samfundsgruppe.

Ordet krimi betegner en formelgenre, der ofte i romanens eller filmens form handler om en forbrydelse og opklaringen af den. Til grundfortællingen kan der tilføjes hvilket som helst 'andet' fx miljøbeskrivelse, karakterfremstilling blot det er underordnet krimiintrigen. I femi-krimien er såvel intrigen som det andet underlagt en feministisk optik. Kort sagt har feminismen fået sin egen genre med sine egne indbyggede love dvs. genrekrav med hensyn til forfatter, personer,

miljø, plot etc. Giv agt, nu proklameres femi-krimiens ti bud:

- Femi-krimier er skrevet af kvinder.
- Femi-krimier har altid en kvindelig detektiv som hovedperson.
- Femi-krimier har altid en kønspolitisk pointe.
- De kvindelige detektiver er oftest professionelle detektiver dvs. journalister, ansatte i politiet eller privatdetektiver. Ofte har de kvindelige detektiver feministiske synspunkter eller udviser en adfærd, der peger i retning af en ligestillingsfeminisme.
- De kvindelige detektiver er seksuelt aktive, men ikke nødvendigvis heteroseksuelle. Er de lesbiske eller biseksuelle indgår deres seksualitet i romanernes tematik.
- Forbrydelserne er typisk forbundet med køn og mænds dominans over kvinder. Der kan være tale om kvinders hævn over mænds diskrimination af kvinder eller den kan udgøres af mænds vold mod kvinder. Men køn kan også være involveret på et mindre synligt plan, hvor fx mænds brud på løfter til kvinder fører til mord.
- Forbryderne i femi-krimien er både mænd og kvinder, men der er typisk forskel i motiverne. Kvindernes motiver er personlige eller etiske, mens mændenes typisk er seksuelle

eller berigelse ofte på kvinders bekostning.

· Femi-krimien fremstiller køn som en konstruktion. Romanerne rummer ingen biologisk-essentialistiske forklaringer på forbrydelserne, men lægger af og til op til socialpsykologiske forklaringer fx mangel på kærlighed og omsorg; eller de forklarer køn som resultatet af politiske, sociale og økonomiske forhold og processer.

· Femi-krimien gestalter et moderne kvindeliv og udspiller sig i en moderne og samtidig verden, der altid fremstilles som mere eller mindre eksplicit maskulint domineret.

· Femi-krimiens plot lægger sig tæt op af thrillerens, der lægges stor vægt på fremstillingen af den kvindelige detektivs liv og konflikter. I visse romaner danner der sig en historie om detektiven, der er lige så vigtig som selve krimi-plottet. Med andre ord er femi-krimien lige så optaget af 'det andet' som af selve opklaringsprocessen og den forbrydelse, den afdækker.

· I femi-krimien udgøres det 'andet' af det feminine og det feministiske. Miljøet beskrives fra en kvindelig position, karaktererne anskues med et kvindeligt blik og tolkningen af såvel krimiintrigen som af 'det andet' er feministisk.

Det er de ti bud forfatteren retter sig efter i spillet om kønets positioner, når det udføres i kriminalromanens form. Fe-

mi-krimiens ti bud er de egenskaber ved en særlig type romaner, der er udgangspunktet for, at de klassificeres som femi-krimier af forlag, anmeldere og som rejser en helt unik læserforventning. Femi-krimiens ti bud er også, og det er det centrale, rammen for den bredt favnende feminisme i disse år. Kriminalfortællingens form både synliggør, konkretiserer og legitimerer de feministiske indsigter i den maskuline dominans manifestationsformer, der er illegitime i den offentlige debat. At femi-krimien med en vis forsinkelse i de seneste år har fået en stor udbredelse i Norden, er måske bemærkelsesværdigt, men måske også indlysende. I samfund som de nordiske, der anser, at der er opnået ligestilling mellem kønnene – at mænd og kvinder har samme rettigheder, pligter, muligheder og ikke mindst, at begge køn er ligeværdige – er der ikke megen lydhørhed over for den feministiske kritik, der nu og da finder vej til medierne. Femi-krimien er kort sagt en genre til artikulering af og talerør for en feministisk kritik, der er marginaliseret til den akademiske feminisme og overhørt, ilde set og dømt outdated i den offentlige debat.

NOTER

1. Jeg referer her til Stefan Brockhoffs essay "Zehn Gebote für den Kriminalroman" (1937)

LITTERATUR

- Björk, Nina (1997): *Kvindelighedens maskerade*. Tiderne Skifter, København.
- Bourdieu, Pierre (1999): *Den maskuline dominans*. Tiderne Skifter, København.
- Brockhoff, Stefan (1937/1999): "Kriminalromanens ti bud", in *Den kriminelle novel*. Dansk lærerforening, København.
- Brooks, Peter (1984): *Reading for the Plot. Design and Intention in Narrative*. Harvard University Press, New York.
- Dahl, Willy (1995): "Om litterariteten i kriminallitteraturen", in René Rasmussen & Anders Lykke (red.): *Den sidste gode genre: krimiens aktualitet*. Klim, Århus.
- Gribsrud, Jostein (1995): "Kriminelt godt – og dårlig. Om genre og vurdering av kriminallitteratur", in Alexander Elgurén/Audun Engelstad (red.): *Under lupen. Essays om kriminallitteratur*. Landslaget for norskundervisning, Oslo.
- Hejlsted, Annemette (2002): "Prosaiske kønsforhandlinger omkring årtusindskiftet", in *Reception nr. 46*.
- Klitgaard Povlsen, Karen (1995): "Dødslys. Kvindelige detektiver hos Marcia Muller og Sara Paretsky", in René Rasmussen & Anders Lykke (red.): *Den sidste gode genre: krimiens aktualitet*. Klim, Århus.
- Søndergaard, Dorte Marie (1996): *Tegnet på kroppen*. København.
- Todorov, Tzvetan (1971/1995): "Kriminalromanens typologi", in Alexander Elgurén/Audun Engelstad (red.):

Under lupen. Essays om kriminallitteratur. Landslaget for norskundervisning, Oslo.

UDVALGTE NORDISKE
FEMI-KRIMIER

- Birkemose, Ditte: *Til Toner fra Tosca* (1996), *Hadets engel* (1998).
- Holm, Grethelise: *Paranoia* (2002).
- Holt, Anne: *Blind Gudinde*

(1993), *Saglige er de som tørster* (1994), *Dæmonens død* (1995).

- Jørkov, Birgitte: *Den skønne Helene* (1997), *Vor Frues sorte søndag* (2001).
- Marklund, Liza: *Sprängaren* (1998), *Paradiset* (2000), *Studio Sex* (1999), *Prime time* (2002).
- Småge, Kim: *Nattdykk* (1983), *Kvinnens lange arm* (1992).

· Wagner, Lis: *Den beslutsomme morder* (1998), *Mord og falskneri* (2001).

- Winge, Mette: *Sandflugt* (1993), *Grønt mørke* (1994), *Skår* (2001).

*Annemette Hejlsted, ph.d.,
ekstern lektor
Center for Kvinde-og Kons-
forskning
Københavns Universitet*